

D'ençà la publicació el 1986 del Llibre XVII de la magna obra d'Alexandre Galí *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya de 1900 a 1936*, escrit en realitat als anys quaranta, moltes són les monografies (memòries, epistolaries, dietaris, semblances...) que han aparegut entorn de l'IEC, de les seves realitzacions i dels seus membres, i que han enriquit extraordinàriament la panoràmica d'aquest període tan fonamental per a la vertebració de la cultura catalana contemporània. Hi mancava visiblement una revisió documental i interpretativa de la providencial obra de Galí i una síntesi en relació amb tota la bibliografia posterior, així com també una exploració dels anys de la Guerra Civil, que mai no havien estat estudiats en relació a l'esdevenir de l'IEC. Aquest ha estat el propòsit dels autors en aquest primer volum i cal dir en veu alta que hi han reeixit formidablement. L'obra fa de bon llegir, perquè la tensió narrativa i el fil del discurs històric que plantegen els autors no queden mai ofegats per la sovint inevitable desfílada de noms, obres, projectes, xifres, etc., de manera que el lector —culte però no necessàriament especialista— conserva l'interès per tots els capítols que conformen aquest magnífic llibre. I això és molt important atès que aquesta obra no neix directament d'una voluntat commemorativa, la proximitat del centenari, sinó que aspira a ser llegida com a aportació rellevant al conjunt de la història cultural de Catalunya. I aquest és per a mi un dels principals mèrits que té, perquè les recerques historiogràfiques només són realment bones si conviden a gaudir de llur lectura des de la primera a l'última pàgina.

L'obra s'estructura cronològicament en cinc etapes diferents plenament justificades en la història de l'IEC: el període fundacional, 1907-1911; l'època de les grans realitzacions, 1911-1923; les limitacions i l'asfíxia dels anys de la dictadura de Primo de Rivera, 1923-1930; el

## La gran travessia

Albert Balcells; Enric Pujol  
*Història de l'Institut d'Estudis Catalans.*  
 Vol. I (1907-1942)  
 Afers, Catarroja-Barcelona, 2002  
 396 pàgs.

període de normalitat republicana, 1930-1936; i, a l'últim, l'impacte de la guerra i la devastadora postguerra, fins al 1942. Al llarg d'aquest temps, el paper de l'IEC ha estat certament decisiu per a oficialitzar la modernització de la cultura catalana, per a cohesionar la comunitat científica i aconseguir un reconeixement i una relatiu projecció exterior. Paral·lelament la institució va resoldre dues qüestions bàsiques, que eren fonamentalment polítiques: quin era l'àmbit territorial de la llengua i la cultura catalanes i com es normativitzava la llengua. L'èxit social de la normalització lingüística féu possible que escapés a temps del regionalisme arqueològic en què malauradament restaren altres cultures veïnes, com l'occitana (malgrat el prestigi de disposar d'un Frederic Mistral, Nobel de Literatura el 1904), i que pugéssim, doncs, al tren de la modernitat: de les anomenades cultures nacionals. No obstant aquest resultat, la història de l'IEC és travessada per greus moments de fractura i crisi, tant per raons socials i polítiques com per reiterades desavinences personals, com fou el cas que dugué a l'apartament de Catalunya de Josep Pijoan, o de punyents enfrontaments i rivalitats que finalitzaren amb l'expulsió de l'IEC de dues

personalitats de primer ordre: Mn. Antoni Alcover i Eugeni d'Ors. Aquests daltabaixos podien haver dut l'IEC a una situació de pèrdua d'autoritat social i institucional, fet que no succeí perquè ambdós casos reforçaren al capdavant un projecte normatiu de política cultural, dissenyat per Prat de la Riba, al qual s'hi adherí una destacada plèiade d'intel·lectuals-professionals i tècnics. Ben significatiu d'això és que fos el 1923, com escriuen Balcells i Pujol, el moment de màxima plenitud de l'IEC quant al reconeixement públic, àdhuc internacional.

La dictadura primoriverista va ajornar les transformacions en què estava immers l'IEC, i sense gosar suprimir-lo va fer tot el possible per reduir-lo a una mera acadèmia privada. En aquesta tasca de supervivència cultural els autors fan bé de destacar la figura i l'obra de Pompeu Fabra. La normalitat republicana fou massa breu per conduir profitosament tot l'immens cabal d'energies creatives i d'iniciatives. L'impacte de la guerra es cobrà una important factura en el funcionament de l'IEC, l'estatge del qual a la Casa de la Convalescència estava a prop de culminar-se. En aquell clima de militància i crispació ideològica, l'IEC conservà un paper indiscutiblement científic i una equanimitat política al marge de les lluites partidistes. La derrota republicana i la primera postguerra dugueren l'IEC gairebé a un punt d'extinció, escapat de dirigents fins al retorn de l'exili del vell Puig i Cadafalch (l'autèntic home fort des de la fundació de l'Institut). Però Balcells i Pujol tenen l'encert de no deixar el llibre en aquest punt dramàtic sinó en la decisió arriscada, presa el 1942 a casa de Puig per un nucli reduït —format per Eduard Fontserè, Massó i Torrents, López-Picó i Ramon Aramón—, de reconstruir l'IEC en una travessia que mai pogueren imaginar-se que hagués de ser tan llarga i difícil. Prometen explicar-nos-ho en un segon volum.

Joaquim Coll i Amargós

edicions **3i4** València

c/Pérez Bayer, 11. 46002 · València. Tel. 963 51 64 92. Fax 963 52 98 72. e.mail: tresiquatre@tresiquatre.com